

ŞİİR MECMÛALARINDA NERGİSİ'NİN TÜRKÇE GAZELLERİ VE BU GAZELLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Bahir SELÇUK*

ÖZ

Mehmed Nergisî, Saraybosna'da doğmuş, aile unvanından dolayı Nergisî-zâde, Nergis-zâde isimlerini de kullanmış, Nergisî ismiyle tanınmıştır. Saraybosna'dan İstanbul'a gelip Kaf-zâde Feyzullah Efendi'ye intisap etmiştir. Özellikle münşî olarak bilinen ve edebiyatımızdaki tek mensur hamse sahibi olan Nergisî, şuara tezkirelerinde ismi geçen bir şairdir. Bazı kaynaklarda, divan sahibi olduğu kayıtlıdır. Nergisî'nin Türkçe, Farsça ve Arapça çeşitli şiirleri mensur eserlerinde yer almaktadır. Şiir mecmû'alarında da Nergisî adına kayıtlı kaside, gazel, terhib-i bent nazım şekilleri ile kaleme alınmış şiirler bulunmaktadır. Bunların bazılarını, mensur eserlerinde de rastlanmaktadır.

Yaptığımız araştırmalarda Nergisî'nin kendi mensur eserlerinde ve tezkirelerde de bazı beyitlerine rastlanan on sekiz gazelini tespit ettik. Çok yönlü bir sanatçı olan Nergisî'nin şairlik yönünü yansıtmaya açısından bu gazeller, büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, Nergisî'nin şairlik yönü üzerinde durulacak, şiir mecmû'alarından hareketle tespit edilen on sekiz gazeli değerlendirilecek ve bu gazellerin çevriyazılı metinleri verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Nergisî, Türkçe, mecmû'a, gazel, yapı, muhteva.

NERGİSİ'S TURKISH GHAZELS IN POEM MACMUASAND AN EVALUATION ON THESE GHAZELS

ABSTRACT

Mehmed Nergisî was born in Sarajevo. Having used the names Nergisî-zâde, Nergis-zâde because of his family's appellation, he had his actual fame with the name Nergisî. He came to Istanbul from Sarajevo, and pay homage to Kaf-zâde Feyzullah Efendi. Mostly known as munshi and being the only person having a prose hamsa in our literature, Nergisî is a poet whose name takes place in tazkiras. In some sources it is expressed that he also has a diwan. There are Turkish, Persian and Arabic poems in Nergisî's prose works. In poetry macmuas qasidas, ghazels, terhib-i bent and some written poems registered to the name of Nergisî take place. Some of these poems also takes place in Nergisî's prose works.

We have detected 18 ghazels of Nergisî in poem macmuas in our search. Some couplets of these ghazels takes place in Nergisî's own prose works and tazkiras. These ghazels are very important in terms of reflection of Nergisî's poet direction who is a multi-faceted person.

In this study, it will be focused on Nergisî's poetic talent and the structural features and meaning of these ghazals will be discussed and will be given the transcriptions of 18 ghazels.

Key Words: Nergisî, Turkish, ghazel, macmua, structure, meaning.

Giriş

Mehmed Nergisî h.988-993 (m.1580-1585) yılları arasında Saraybosna'da doğmuştur. Ailesi ve soyu hakkındaki bilgiler sınırlıdır. İstanbul'da ve Balkan şehirlerinde kadılık yapmış olan Nergisî-zâde Ahmed'in oğludur. İstanbul'a gelen Nergisî, Kaf-zâde Feyzullah Efendi'ye intisap eder, ondan mülâzemet alır. Müderrislik, mülâzımlık, kadı nâibliği görevlerinde bulunur. Gabela, Çaniçe, Mostar, Yenipazar, Elbasan, Banaluka, Manastır kadılıklarında bulunur. IV.

*Doç. Dr., Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, bahirselcuk@gmail.com

Murad'ın takdirini kazanan Nergisî, Revan seferine gidecek orduya vakanüvis olarak atanır. Kısa bir süre sonra ordu İzmit'e yaklaşırken Gebze yakınlarında atından düşerek hayatını kaybeder (1044/1635) (Akün 1997:194,195; Çaldak 2006: 560, Çaldak 2010: 32).

Çok yönlü bir sanatçı olan Nergisî, güçlü bir yazar, iyi bir hattat ve şairdir. Bu donanımına rağmen hayatı boyunca istediği bir göreve atanamamış, eserlerinde bu can sıkıcı durumundan, maddî ve manevî problemlerinden sıkça bahsetmiştir.

Klasik Türk nesrinin usta yazarlarından biri olan Nergisî güçlü dili, sanatlı üslûbu ve bu çerçevede kaleme aldığı mensur eserleri ile edebiyat tarihlerinde yerini almış, Tanzimat devrine kadar da nesirde üstat olarak kabul görmüştür. Onun farklı konularda kaleme aldığı mensur eserleri şunlardır¹:

Hamse: Nergisî'nin en önemli eseri, aşağıdaki beş mensur eserden oluşan Hamse'sidir:

El-Akvâlü'l-Müselleme fi-Gazavâti'l-mesleme: Muhyiddîn-i Arabî'nin daha çok Müsâmerât veya Kitâb-ı Sâmir diye bilinen Muhâdarâtü'l-Ebrâr ve Müsâmerâtü'l-ahyâr adlı kitabından bir faslın tercümesidir (bk. Direkli 2013).

Kânûnu'r-reşâd: İlhanlı hükümdarı Muhammed Hudâbende adına telif edilmiş Farsça Ahlâku's-saltana adlı siyaset-nâmenin çevirisidir (bk. Selçuk 2013).

Meşâkku'l-'uşşâk: Sanatlı bir dille yazılan eser, Arap ve İran kaynaklı konular yerine Osmanlı coğrafyasına ait olayları ve dönemin sosyal hayatını aksettiren on müstakil hikâyeden oluşmaktadır (bk. Selçuk 2010).

İksîr-i Sa'âdet (İksîr-i Devlet): Eser, Gazâlî'nin Kîmyâ-yı Sa'âdet adlı Farsça kitabının ikinci "rûkn"ünün dördüncü "asl"ından "kardeşlik"e ait kısmın tercümesidir (bk. Çelik 2012).

Nihâlistân: Gülistân ve Bahâristân'a nazire olması için Nihâlistân adı verilen eserde farklı konularda yazılmış 25 hikâyeye bulunmaktadır (bk. Çaldak 2010).

Münşe'ât (Esâlîbu'l-mekâtîb): Nergisî'nin dostlarıyla ve devlet adamlarıyla yazışmalarını ihtiva etmektedir (bk. Haksever 1995).

El-Vasfû'l-Kâmil fi-Ahvâli Vezîri'l-âdil: Eserde Murtazâ Paşa'nın ilmî yönü, fazilet ve savaşçılığı, komutanlığı, idâreciliği anlatılır (bk. Oluk 2007).

Arapça Risale: Altı sayfadan oluşan Arapça eser, alışverişle ilgili bir fıkıh risalesidir (bk. Çaldak 2010:52).

Horos-nâme: Sanatlı bir dille yazılan alegorik hikâyede hayatlarını başkalarını aldatmak üzerine kuran kurnaz kişilerin sonunda kazdıkları kuyuya düşecekleri konusu işlenmektedir (bk. Çaldak 1999).

Nergisî, inşâ tarzının en büyük yazarlarından biridir. Şiir dilinin imkânlarını nesre taşıyan Nergisî *Meşâkku'l-'uşşâk* (Selçuk 2009:128-129) adlı eserinin dibâcesinde orijinallik arayışında ve sanat dehâsını ispat peşinde

¹ Bahir Selçuk, "Nergisî, Mehmed", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=310>, (E.T. 15.08.2014).

olduğunu ifade eder. Fiilimsilerle kurulmuş uzun cümleler, karma tamlamalar, Arapça ve Farsça yeni kelimeler, alışılmamış bağdaştırmalar, edebî sanatlarla giriftleşen anlam boyutu Nergisî'nin belirgin üslûp özelliklerindedir. Zengin içeriği ile dikkat çeken eserlerinde yerli hayata dair çeşitli unsurlara, Osmanlı tarih ve coğrafyasına yer veren Nergisî realist bir bakış açısı sergiler; şâhit olduğu veya duyduğu olaylara yer verir. Çeviri eserlerinde de yerli hayata, Osmanlı tarihine yer vererek eserlerine telif özelliği katarak bir bakıma adaptasyon yapar. Mensur eserlerinde manzûm parçalara çok sık yer veren Nergisî, yerli ve yabancı şairlerden alıntı yaptığı gibi kendi şiirlerine de yer verir.

1. Nergisî'nin Şairliği Üzerine

Münşî olarak şöhret bulan Nergisî Türkçe, Farsça ve Arapça şiirleri de olan bir şairdir. Kendisinden bahseden biyografik eserler onun güçlü bir şair olduğunu kaydetmişlerdir. Şeyhî Mehmed Efendi (1989:21) ve Uşşâkî-zâde (242, yk. 15a) Nergisî'yi önemli bir şair olarak nitelendirirken Suyolcu-zâde Necîb (4352, yk. 215b) onun güçlü şairlik yeteneğine dikkat çeker. Fâik Reşâd (y.t.y.:205), Nergisî'nin şiirlerinin nesrinden aşağı olmadığını hattâ sadelik ve doğallık yönüyle şiirinin nesrinden daha makbul olduğunu belirtir. Mehmed Süreyyâ da (1996:1249) onu “Âlim, bilgili, usta şair” olarak tarif eder. Bosnalı Safvet Paşagiç (akt. Çaldak 2010:36-38), Nergisî'yi Arap ve İran edebiyatının büyük şairleri ile mukayese ederek ondaki şairlik güç ve kudretini abartılı bir biçimde dikkatlere sunmak ister.

Tuhfetü'l-hattâtîn (Müstakîm-zâde 1928:384), Mecelletü'n-nisâb (2000:421b), Hat ve Hattâtân (Habîb 1306:241) gibi kaynaklarda Nergisî'nin “dîvân-ı eş'âr” sahibi olduğu ifade edilirken, Zübdetü'l-eş'âr'da (Kayabaşı 1997:548) onun “mecmû'a-i eş'âr”ından bahsedilir.

Tezkirelerin, münşîliği yanında şairliğinden de övgüyle bahsetmeleri Nergisî'nin dönemin önemli şairleri arasında yer aldığını göstermektedir. Yine divânından veya şiir mecmû'asından bahsetmiş olmaları Nergisî'nin pek çok şiirinin bulunduğunu göstermektedir.

Nergisî'nin çeşitli şiir mecmû'alarında Farsça² ve Türkçe gazelleri, Kaf-zâde Fâizî için terkîb-i bend formundaki sekiz bentlik mersiyesi³, Saraybosna methiyesi⁴ bulunmaktadır. Bunun yanında mensur eserlerinde de şiirleri yer almaktadır. Kânûnu'r-reşâd'da 2'si Türkçe 1'i Farsça 3 nazm, 6 Türkçe kıt'a, 3 Türkçe beyit; Meşâkku'l-uşşâk'taki 6 beyitlik gazel ve Şeyhülislâm Yahyâ Efendi için yazılan 63 beyitlik kaside⁵, İksîr-i Sa'âdet'te Sultan IV. Murâd ve Şeyhülislâm Ahî-zâde Hüseyin Efendi'yi övmek için yazılan kıt'a-i kebîre, Saraybosna'daki

² Süleyman Çaldak tarafından bir mecmû'ada tespit edilmiş olan Farsça gazeller, bildiri olarak sunulmuştur. “Nergisî'nin Farsça Gazelleri”, *UTEK'14 Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi*, Saraybosna, Bosna Hersek (23-25 Mayıs 2014).

³ Bahir Selçuk tarafından Kaf-zâde Fâizî Mersiyesi üzerine yapılmış olan çalışma yayım aşamasındadır.

⁴ Bahir Selçuk, “Bir Şehir Medhiyesi: Nergisî'nin Saray Kasidesi”, *International Journal of Language Academy*, Volume 2/3 Autumn 2014, 27/39.

⁵ Hasan Kavruk, “Şeyhülislâm Yahyâ-Nergisî Münasebeti”, *Journal of Turkish Studies*, 1999, V. 23:135-144.

Hünkâr Köprüsü'nün onarımına dair biri beş, diğeri altı beyitlik iki manzûme, tespit edilebilen şiirleridir (Çaldak 2006:562; Selçuk 2009:18-20; Selçuk 2013:16).

Nergisî'nin şiirlerindeki dil, ifade tarzı, anlam derinliği, ince hayaller, özgün yaklaşımlar ve söz sanatları onun güçlü bir şair olduğunu gösterse de (bk. Çaldak 2010:38) Nergisî'nin asıl sanat dehasını şiirde değil nesirde gösterdiğini ve şairliğinin nesirdeki ustalığının gölgesinde kaldığını söyleyebiliriz.

Nergisî'nin, mensur eserlerindeki sanat gösterme, takdir görme arzusundan kaynaklanan ağır ve sanatlı dil, şiirlerinde sade ve tabii bir görünüm arz eder. Nesirde özgünlük peşinde olan ve bunu bizzat dile getiren, hattâ nesirde bir bakıma çığır açan Nergisî, şiirde geleneksel çerçevenin dışına çıkmamıştır. Nesrine göre dil ve anlatım bakımından sade olan şiirlerinde nesirindeki kadar başarılı olduğunu söylemek zordur.

2. Gazeller Üzerine Genel Bir Değerlendirme

Dil

Nesirde yeni bir şeyler ortaya koyma, sanatdehâsıyla kalem erbabını şaşkına çevirme peşinde olduğunu hemen her eserinde ifade eden Nergisî, şiir vadisinde böyle bir amaç peşinde olduğuna dâir herhangi bir düşünce beyan etmez. Gazellerde kullanılan söz varlığı, mazmun ve mefhumlar XVII. yüzyıl klasik Türk şiiri ile paralellik arz etmektedir.

Nergisî'nin gazellerinde, Türkçe kelimeler ve tamlamalar Arapça ve Farsça kelime ve Farsça terkiplere nazaran sınırlı sayıdadır. Türkçe en çok kullanılan kelimeler fiillerdir. Bunun yanında yaygın kullanılan bazı şahıs ve işaret zamirleri ve edat cinsinden kelimeler de (gibi, niçin, n'ola, ne...ne, bu, ol) Türkçe sık kullanılan kelimelerdendir.

Şiirlerinde, “süveydâ-yı dil-i ‘âşık, der-i tâli‘-i hüceste, menba‘-ı ‘işret” gibi ikili, üçlü terkiplere sıkça yer veren Nergisî, zaman zaman “teşrif-i ‘ışk-ı yâr-ı gül-endâm, sahn-ı çemen-i ma‘rifet-i âb-ı revân” gibi dördü beşli terkipleri kullanır. Özellikle terkiplerin uzadığı mısra ve beyitlerde anlamın derinleştiği görülür. Bu terkiplerin sıkça kullanımı Sebk-i Hindî'yeve Nergisî'nin nesir üslûbuna bağlanabilir.

Kâfiye-redif

Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere 4 gazelde sadece revî harfi bulunduğu mücerred kâfiye vardır. Bu gazellerin üçünde revî harfi “l”, birinde “â”dır: â, (e,ü)l mücerred kâfiye.

Gazellerin on dördünde mürdef kâfiye kullanılmıştır. Bunların on üçünde ridf harfi elif (ridf-i elifi) yani “â” sesi (âb, âh, âl, âm, ân, âr, âs); birinde vav (ridf-i vâvî), yani “û” sesidir: (ûn): â+h/l/m/n/r/s; û+n.

Mürdef kâfiyede revî harfleri içerisinde en çok kullanılan “n” harfidir. “n” 7, “r” 2, “b, h, l, m, s” de birer gazelde kullanılmıştır. Revî harfleri içerisinde en çok kullanılan “n” ve “l, m, n, r” sesleri, müzikal sesler olarak bilinmektedir.

Şiir Mecmûalarında Nergisî'nin Türkçe Gazelleri Ve Bu Gazeller Üzerine Bir Değerlendirme

Ötümlü oldukları için ses değeri bakımından zengin olan bu sesler kafiyenin ahengini ve sesin tınısını artırmaktadır (Selçuk 2014:182).

Gazel	Kafiye		Redif
	Mücerred	Mürdef	
1		āb	āsā
2		ār	güç
3		ās	-
4		āl	eyler
5		ām	-a muntazır
6		ān	-uz
7	(e)l	-	virmez
8		ān	iderek
9		ün	-em
10		ān	-ı tebessüm
11	ā	-	nedür bilmem
12		ān	-dür haţuñ
13	(ü)l	-	-üñ
14	(ü)l	-	-üñ
15		ān	ise
16		ān	tā-be-key
17		ār	-ı
18		āh	-um-ı

Nergisî'nin mecmû'alarda tespit ettiğimiz on sekiz gazelinden sadece birinde redif yoktur. Çoğunluğu Türkçe ek ve kelimelerden oluşan redifler şu şekildedir:

- Ek* : -uz, -em, -üñ, -ı, -um-ı; -āsā, (6 gazel)
Kelime : ise, güç, eyler, virmez, iderek (5 gazel)
Ek+kelime : -a muntazır, -ı tebessüm, -dür haţuñ, tā-be-key (4 gazel)
Kelime grubu : nedür bilmem (1 gazel)

Vezin

Tabloda görüleceği üzere en çok kullanılan kalıp, remel bahrine ait “fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün” kalıbıdır. Bu kalıp klasik Türk şiirinde de en çok başvurulan kalıptır (İpekten 2001:280). Müctes bahrinin Türk şiirinde en çok kullanılan kalıbı olan “mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün” (2001:281) de şairin en çok kullandığı ikinci kalıptır.

Vezin	Gazel	Toplam
fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	2, 12, 13, 14, 15, 16	6
mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	3, 8, 9, 11	4
mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün	1, 4, 7	3
mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün	6, 10, 17	3
mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün	5, 18	2

Gazellerde med, vasl gibi aruz uygulamalarına zaman zaman başvuran Nergisî, özellikle imaleyi sıkça kullanmıştır. “ğamla, tokındukça, yanında, ile, eyledükçe, böyle, olınsa, ele, nice, yârâna, elüñde, mevsimde, hele” gibi kelimelerin son hecelerindeki imaleler, Türkçede vurgunun son hece üzerinde olmasından dolayı bir ahenk unsuru olarak da düşünülebilir. Bunun yanında (vi/ne, i/se, di/yü, bayrama, yaşını, dahı)” gibi bazı Türkçe kelimelerdeki açık heceler de Kılıç’ın (2008:475) “Türkçe kelimelerin özellikle vokaller bakımından aruzun tef’ile veya cüzlerine göre yazılması” şeklinde tarif ettiği “aruz imlası”yla vezne uydurulduğu görülür.

Çekilmez şehd-i la’ lüñden süveydâ-yı dil-i ‘ aşık
Ne deñlü men olınsa cân atar yñe zübâbâsâ (G.1/4)

Haṭṭı irişse diyü gönül arzû çeker
Böyle garib görmedik aḥşama muntazır (G.5/3)

Bazı gazellerde kafiyeye ve redif arasındaki ulama ile akıcılığın artırıldığı görülür: kebâbâsâ (G.1), -âleyler(G.4), -ân iderek (G.8), -âñise (G.15). G.2’de de (âr güç) şeklindeki kafiyeye ve redif med vasıtasıyla güçlendirilmiştir.

Ses ve Söz Tekrarları

Nergisî, aliterasyon ve asonans gibi ses tekrarları, ek tekrarları ve söz tekrarları ile ahenkli bir söyleyiş ortaya koyar. Doğal bir ses uyumunun ve ahengin söz konusu olduğu gazellerde zorlamalara, anlamdan soyutlanmış ses oyunlarına yer verilmez.

Ses Tekrarları:

m, l:

Miyân-ı dil-ber-i maḫşūdum aldum ağuşa
Ben ümle söyleşemez şimdi zümre-i ḥussâd (G.3/2)

â, n:

‘ Aşıka menşür-ı câh-ı şâdmânîdür haṭuñ
Hâşılı mazmün-ı ḥükm-i kâm-rânîdür haṭuñ (G.12/1)

Söz Tekrarları:

Ne helâk eyler ne def olur gamuñ hiç görmedüm
Böyle nâ-merbûṭ müşkil böyle nâ-hemvâr güç (1.2/4)

‘ Aks-i ḥâṭır-ḥâh-ı yârân üzre devr eyler felek
Böyle devr eylerse dâyim çarḥ güç reftâr güç (G.2/4)

Cevân eyler felek tıflı cevânı pîr-i Zâl eyler
‘ Aceb sırdur hilâli bedr ider bedri hilâl eyler (G.4/1)

Şiir Mecmûalarında Nergisî'nin Türkçe Gazelleri Ve Bu Gazeller Üzerine Bir Değerlendirme

Geh şeyh-i mürâyî vü gehî 'âşık-ı şeydâ
Geh zâhid-i sâlûs u gehî rind-i cihânuz (G.6/10)

Menem ki pey-rev-i Ferhâd u nağd-i Mecnûn'em
Menem ki velvele-endâz-ı küh-ı Hâmûn'em (G.9/1)

Rişte-i câna şarılmıspîç pîç olmış yine
Bir tarafdân târ-ı zülfübir tarafdân kâkülüñ (G.13/4)

Muhteva

Nergisî'nin gazellerinde âşıkâne ve hikemîtemalar dikkat çekmektedir. Gazellerin on üçü (G. 1,2,5,7,8,9,10,12,13,14,15,17,18) aşk temalıdır. Bu gazelerde güzellik, acı, ayrılık, yalnızlık, çaresizlik, sitem, arzu, çile, talihsizlik, kıskançlıkgibi konular dile getirilmektedir. Bazı âşıkânegazelerde, duyguların lirik bir tarzdasamimi bir dille ifade edildiği görülür:

Ben elemde meclis-i ağıyârda cânân ise
Dil giriftâr-ı belâ zindâna düşdi cân ise (G.16/1)

‘Arz-ı hâle çâre yok ‘azm-i diyâr-ı yâr güç
Âh kim hayretdeyüm refâtâr güç güftâr güç (G.2/1)

Nice gülüp açılım *Nergisî* bu gülşende
Bahâr geçdi dağı ben sabâ nedür bilmem (G.12/8)

Hikmetli söyleyişinhâkimolduğugazelerde (G.3,4,6,16) kâinattaki karşıt durumlar, maddî ve manevî problemler, hadiselerin sebepleri, alçakgönüllülük, gerçekleri görebilme gibikonulara yer verilmiştir.

Ey felek ey bî-terahhüm cevri ü ‘udvân tâ-be-key
Hiç dükenmez mi gamuñ bu derd ü aHzân tâ-be-key (G.16/1)

Bed-meşreb erâzil-şifata kâse-i zehrüz
Ehl-i hüner ü ma‘rifete rıtl-ı girânuz (G.6/7)

Ma‘nâda şeh-i bârgeh-i ‘âlem-i ‘ışkuz
Şüretde velî bende-i dervîş-nişânuz (G.6/8)

3. Gazellerin Çevriyazısı

Bu bölümde, sekiz şiir mecmû'asından tespit edilen Nergisî'ye ait on sekiz Türkçe gazel, mensur eserlerindeki ve tezkirelerdeki örneklerle karşılaştırılmış, farklar dipnotta gösterilmiştir. Nergisî'nin gazellerinin tespit edildiği mecmû'alar ve bu gazellere ait beyitlere yer veren mensur eserlerle tezkireler şunlardır⁶:

⁶ Parantez içindeki harfler çevriyazıda kullanılan kısaltmaları göstermektedir.

Mecmû'alar

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, 3005, (B)
Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi, 13596, (KY)
University of Michigan, İsl. Ms. 416, 2a-2b, (MC)
Milli Kütüphane, 06 Hk 3625, (MK1)
Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 875, (MK2)
Milli Kütüphane, 06 Mil Yz FB 464, (MK3)
Süleymaniye Kütüphanesi, 34 Sü-Tarlan, (SL)
TDK A.390, (TD)

Mensur Eserler⁷

İksir-i sa'âdet (Çelik 2010), (İ)
Kânûnu'r-reşâd (Selçuk 2013), (K)
Meşâkku'l-uşşâk (Selçuk 2009), (U)
Nihâlistân (Çaldak 2010), (NH)

Tezkireler

Nuhbetü'l-âsâr (Abdulkadiroğlu 1999), (N)
Rızâ Tezkiresi (Zavotçu 2009), (R)
Vekâyiü'l-fuzalâ (1989), (F)
Zübdetü'l-eş'âr (Kayabaşı 1997), (Z)

1

(B 79b; MC 2a; MK1 65a; F: 22/1, 4, 5 ve 6. beyitler; K:202/5. beyit; N: 454/1, 2 ve 4. beyitler; R:220/4. beyit; U:128/4. beyit; Z: 548-549/2, 4 ve 5. beyitler)

meñâ' ilün meñâ' ilün meñâ' ilün meñâ' ilün

- 1 Yanardı nâr-ı⁸ ğamla cism-i şad-pârem kebâbâsâ
Eger sakķâ-yı çeşmüm⁹ dökmeeydi¹⁰ eşküm âbâsâ
- 2 Toķındukça hayâl-i ebruvânuñ rişte-i cânâ
Keş-â-keşden figân eyler dil-i zârum¹¹ rebâbâsâ¹²
- 3 Yanuñda ' ışķ ile âh eyledükçe ter düşer zülfüñ
N' için böyle sivâdan nem kıpar âfet şehâbâsâ

⁷ Münşeat (Haksever 1995), El-Akvâlü'l-Müselleme fi-Gazâvâti'l-Mesleme (Direkli 2013), El-Vasfu'l-Kâmil fi-Ahvâli Vezîri'l-âdil (Oluk 2007) adlı eserlerinde Nergisî'nin gazellerine veya gazellerinden beyitlere rastlanmadı.

⁸nâr-ı: âh-ı B

⁹ çeşmüm: dîde B,F,N

¹⁰ Dökmeeydi: dökmeseydi N

¹¹Keş-â-keşden figân eyler dil-i zârum: Enîn ile derün-i sîne de kılbüm B; Figân eyler dil-i şürîde derdinden N

¹²Keş-â-keşden figân eyler dil-i zârum rebâb-âsâ: Figân eyler dil-i şürîde derdinden rebâb-âsâ Z

Şiir Mecmûalarında Nergisî'nin Türkçe Gazelleri Ve Bu Gazeller Üzerine Bir
Değerlendirme

- 4 Çekilmez¹³ şehd-i la' lûnden süveydâ-yı dil-i ' aşık¹⁴
Ne deñlü men olınsa cân atar yine zübâbâsâ
- 5 Ne ma' niler ne sözler mündericdür şafha-i¹⁵ dilde
Egerçi şüret-i zâhirde hâmuşam kitâbâsâ
- 6 Gezer elden ele ey Nergisî sâğar gibi¹⁶ şi' rûñ
Neşât-efzâ olur mazmûnı yârâna¹⁷ şarâbâsâ

2

[KY 32b, 78a]

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 ' Arz-ı hâle çâre yok ' azm-i diyâr-ı yâr güç
Âh kim hayretdeyüm reftâr güç güftâr güç
- 2 Ne helâk eyler ne def' olur gamuñ hiç görmedüm
Böyle nâ-merbûñ müşkil böyle nâ-hemvâr güç
- 3 Gelmedi âğuş-ı vaşla şâhid-i gül-rüy-ı kâm
Tâ dem-i haşre kalursa haşret-i dîdâr güç
- 4 ' Aks-i hâtır-hâh-ı yârân üzre devr eyler felek
Böyle devr eylerse dâyim çarh güç reftâr güç
- 5 Her belâ vü derde âsândur taħammül Nergisî
Lîk şabr-ı cevriñi taqrîb ü hecr-i yâr güç

3

[B 78a]

mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

- 1 Görindi tahte-i nerde-i emel naqş-ı murâd
N'ola olursa der-i tâli' -i huçeste güşâd
- 2 Miyân-ı dil-ber-i maqşûdum aldum âğuşa
Benümle söyleşemez şimdi zümre-i hussâd
- 3 Görildi dest-i taşavvurda sâğar-ı ümmîd
Bu luţfı sâki-i dehrûñ derûnum eyledi şâd

¹³ Çekilmez: Çekemez N

¹⁴ Beyit B'de yok.

¹⁵ şafha-i: şafha vü B

¹⁶ ey Nergisî sâğar gibi: sâğar gibi ey Nergisî F

¹⁷ mazmûnı yârâna: yârâna mazmûnuñ F

- 4 Bu bezmgāh-ı cihānda şafāya ʿışk olsun
Mey-i maḥabbeti şun sākı her-çi bād-ā-bād
- 5 Saña şafā görünür *Nergis*bu gülşende
Nite ki sīnede var bu ḥulūs-ı māder-zād

4

[KY 33b; İ:36/1. beyit; Z: 548/1. beyit]

mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün

- 1 Cevān eyler felek tıflı cevāmı pīr-i Zāl eyler
ʿAceb sırdur¹⁸ hilālî bedr ider bedri hilāl eyler
- 2 Kazā destindedür gerçi zimām-ı üstür-i gerdün
Velî aşḥāb-ı istiʿ dādı tırmaz pāy-māl eyler
- 3 Taḥayyürden serin zānūya ḳor ʿuşşāk-ı ḡam pürdür
Cevānuñ fikr-i zülfi ādemüñ ḳaddini dāl eyler
- 4 Ḳomaz hīç ʿaql u ḡış zühd ü riyāyı maḥv ider dilden
Temāşādur maḥabbet āteşi insāmı ḳāl eyler
- 5 Lebinden kim şorarsa sırr-ı güftār-ı şeker-bārın
Cevābın benden alsun āb-ı ḥayvāndan suʿāl eyler
- 6 İrerler menzil-i maḳşūda rāh-ı ʿışk-ı dil-berde
Ol ʿaşıḳlar ki yārüñ muşḥaf-ı rüyına fāl eyler
- 7 ʿAceb erbāb-ı tabʿ a ḥişşe yok mı ḥʿān-ı devletden
Bu bezmüñ niçe bir zevḳini ehl-i ibtizāl eyler
- 8 Derün-ı *Nergis* bir gülşen-i envār olur güyā
Ḳaçan ruḥsār-ı mihr-āşār-ı dildarı ḥayāl eyler

5

[TD 36a]

mefʿülü fāʿilātü mefāʿilü fāʿilün

- 1 Ğamnāk ḥātırım leb-i gül-fāma muntazır
Maḥmūr-ı ḥaste-ḥāl gibi cāma muntazır
- 2 Gözler zamān-ı maḳdemiñi bir alay faḳır
Tırmış ser-i maḥallede hengāmamuntazır

¹⁸ ʿAceb sırdur: Ne ḥāletdür İ

Şiir Mecmûalarında Nergisî'nin Türkçe Gazelleri Ve Bu Gazeller Üzerine Bir
Değerlendirme

- 3 Hattı irişse diyü gönül arzû çeker
Böyle garîb görmedik aḥşama muntazır
- 4 Rûz-ı vişâli niceye dek dil ümîd ide
Tıflân tâ-be-key ola bayrama muntazır
- 5 Dil hânesinde *Nergisîyâ* mîzbân-ı dil
Teşrîf-i 'ışk-ı yâr-ı gül-endâma muntazır

6

[KY 32a]

me'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

- 1 Biz bir bölük âvâre-i Mecnûn-şifâtânuz
Sevdâ-zede-i ṭurra-i şeb-gün-ı bütânuz
- 2 Pây-ı gül-i fazl u hünere ḥâk-i ḥaḳîrüz
Şaḥn-ı çemen-i ma'rifet-i âb-ı revânuz
- 3 Biz bülbül-i hoş-zemzemeyüz meclis-i gülde
Hem-şoḥbet-i ḥâr olsaḳ eger beste-dehânuz
- 4 Nev-rüz-ı vefâda çemen-i tâze vü ḥurrem
Bâhûr-ı cefâda şararur berg-i ḥazânuz
- 5 Pertev şalıcaḳ şu'le-i ḥürşid-i maḥabbet
Bir zerre-i nâ-çiz-şifat çarḥ-zenânuz
- 6 Yüz göstericek zerre kadar nûr-ı hidâyet
Ḥürşid-i cihân-tâb gibi cilve-künânuz
- 7 Bed-meşreb erâzil-şifata kâse-i zehrüz
Ehl-i hünere ü ma'rifete rıtl-ı girânuz
- 8 Ma'nâda şeh-i bârgeh-i 'âlem-i 'ışkuz
Şüretde velî bende-i dervîş-nişânuz
- 9 Ol rûḥ-ı revândan bilürüz feyz-i ḥayâtı
Câhil degülüz vâḳıf-ı sır 'ârif-i cânuz
- 10 Geh şeyḥ-i mürâyî vü gehî 'âşık-ı şeydâ
Geh zâhid-i sâlûs u gehî rind-i cihânuz
- 11 Hem-şoḥbet olup *Nergisî*-i zâr ile her şeb
Bir yirde kadeḥ-nüş-ı mey-i 'ışk-ı bütânuz

7

[KY 36b]

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

- 1 Hümâr-ı guşşa mest-i bâde-i ' aşka kesel virmez
Cihân seyl-âb olursa al' a-i mihre alel virmez
- 2 Göñül müştâk-ı pâ-büsuñdur anı gel dirîg itme
Dil-i ümmîdvâr-ı merabâ-yı sâde el virmez
- 3 Beni çâh-ı maabbetdür seferli eyleyen âke
Göñül tîmâr-ı ' ışkı kişver-i dehre bedel virmez
- 4 Şadedden çıkma bas-i ' aşka hep şevk-i kelâm eyle
Kitâb-ı üsn gör hiç ayrı ma' nâya maal virmez
- 5 Elüñde câm-ı Cemşîd-i maabbet *Nergîsî* mevcüd
Dime kim sâgar-ı maşûdî sâî-i ezel virmez

8

[B 78a; MC 1b; MK2 23a, N: 454, 1. ve 4. beyitler; U: 52,191;1,2 ve 4. beyitler;
NH: 366, 1 ve 2. beyitler]

mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

- 1 Vücüd-ı zâruma kıydum amum¹⁹ nihân iderek
Bulam mı çâre ' aceb derdümi ' ayân²⁰ iderek
- 2 Unutduram gibi dünyâya²¹ va' a-i²² Nû'ı
Bu âlet ile gözüm yaşını revân iderek
- 3 Saña teraum ider kimse yok ta' ab çekme
Gerekse dehri göñül biñ dolaş fiân iderek
- 4 Ne deñlü âk-nişîn olsa gâh olur ' aşık
Fîrâz-ı ' arşa çıkar âhı nerdübân iderek
- 5 Belâ-keşân-ı maabbetle tırmaz âh dirüz²³
Dil-i azînimüzi eglerüz duân iderek
- 6 Zamân gele yine ' ıyş u şafâya başlayavuz
Simâ-ı ' işreti gül gibi der-miyân iderek

¹⁹amum: amuñ N

²⁰derdümi ' ayân: derd-i bî-' ayân B; ' ayân: beyân NH

²¹dünyâya: deşt-i tihe B

²²va' a-i: kıssa-i NH

²³5. ve 6. beyitler B ve MK2'de yok.

- 7 Murād 'arz-ı 'ubūdiyyet ise *Nergisîyâ*
Rikâb-ı yâre yüz ur şî' rûñ armağan iderek

9

[KY 32b]

mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

- 1 Menem ki pey-rev-i Ferhâd u naqd-i Mecnûn'em
Menem ki velvele-endâz-ı küh-ı Hâmûn'em
- 2 Tamâm külhan-ı 'ışkam derûnuma baksañ
Sirişkûme nazâr itseñ Furât u Ceyhûn'em
- 3 Gönülde dâğ-ı ğamuñ tende hançer-i cevruñ
Efendî zâhir ü bâtın cerîh ü pür-hûnem
- 4 N' için ta' accüb idersüz cünûnuma yârân
Hele görüñ ne perîveş cevâna meftûnem
- 5 Vişâl ü hecr degül çünkü *Nergisî* bâkî
Ne aña şâd olurun ne bunuñla maşzûnem

10

[TD 36a]

mef' ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün

- 1 Kim gördi cemâlün gibi ey kân-ı tebessüm
Ra' nâ gül-i şad-berg-i gülistân-ı tebessüm
- 2 Hengâm-ı sühanda leb-i la' lüñ k' ola peydâ
Güyâ açılır ğonce-i handân-ı tebessüm
- 3 Bir şemmesi bir nefha-kün-i bezm-i kerübî
Ol dem ki gül-efşân ola bostân-ı tebessüm
- 4 Eyler çemen-i hüsni tarîhûy-ı cebînün
Şâd-âb ider 'âlemi nisyân-ı tebessüm
- 5 Bî-çâre gözüm ğamze-i hûn-pâşıla mecrûh
Dîvâne gönül vâlih ü hayrân-ı tebessüm
- 6 Dervîş-i hîred mu' tekif-ı mescid-i hayret
' Ayyâr-ı nazâr şâtır-ı meydân-ı tebessüm
- 7 Var hande-i maşşuşuñ ' aceb vaç' u kabûli
Sulţanuma vâ-bestedürür şân-ı tebessüm

- 8 Bir lahza güler yüz göricek biñ yaşar âdem
Biñ ‘ömre ber-â-ber gelür ol ân-ı tebessüm
- 9 Bir söz yiri yok rāz-ı leb-i yārda ammā
Çok söz götürür ise nümāyān-ı tebessüm
- 10 Ser-levha-i hūsn-i ezeli naqş-ı cebinūñ
Ol turre-i zībā haṭṭ-ı ‘unvān-ı tebessüm
- 11 Bir lem‘ a-i ruḥsāruñ olur berķ-ı tecellī
Şu‘ le şalıcaķ āteş-i tābān-ı tebessüm
- 12 Dīdāruña dirlerse n’ola vādī-i eyemen
Anda görünür nūr-ı fūrūzān-ı tebessüm
- 13 K’olduķça yaķar *Nergis-i* zārı ‘izārı
Ėalṭide olur güllere sūzān-ı tebessüm

11

[SL, 3b (zahriye); N:202, 5. beyit]

mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün (fa‘lün)

- 1 Terāne-senc-i fiġānum hevā nedür bilmem
Belā-yı bülbül-i zārum nevā nedür bilmem
- 2 Muķayyed-i leb-i yārüm visālden maḥrüm
Esir-i bādeyüm ammā şafā nedür bilmem
- 3 Görince ḥān-ı lebi ruḥşat olmadın düşerüm
Ėidā-yı rūḥa icāzet şalā nedür bilmem
- 4 Ne künc-i dār-ı şifā var ne iltifāt-ı ṭabīb
Marīz-i pister-i ‘işķum devā nedür bilmem
- 5 Göze görünmek olurdu nevāziş eylese yār²⁴
Mişāl-i zerreyüm ammā zıyā nedür bilmem
- 6 Hezār pāre dile kimse merḥamet kılmaz
Şikeste āyineyüm ben cilā nedür bilmem
- 7 Sözüüm belā-yı maḥabbetde da‘vi-i ġamdur²⁵
Belā budur ki yine müdde‘ā nedür bilmem

²⁴ Göze görünmek olurdu nevāziş eylese yār: Zuhūra bā’iş olan himmet-i mürebbidür **K**

²⁵ “ġamda” şeklinde yazılan kelime anlam gereġi “ġamdur” biçiminde yazıldı.

Şiir Mecmûalarında Nergisî'nin Türkçe Gazelleri Ve Bu Gazeller Üzerine Bir
Değerlendirme

- 8 Nice gülüp açılım *Nergisî* bu gülşende
Bahâr geçdi dahı ben şabâ nedür bilmem

12
[B 79b]

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 'Aşıkâ menşür-ı câh-ı şâdmânîdür haţuñ
Hâşılı mazmün-ı hük-m-i kâm-rânîdür haţuñ
- 2 Nükhet-i vaşluñ gelür andan meşâm-ı hâţıra
Sebze-i hoş-büy-ı gülzâr-ı emânîdür haţuñ
- 3 Mihr-i ruhsârûñla süzân olmadan şaklar dili
Sâye-güster ebr-i evc-i mihr-bânîdür haţuñ
- 4 Rind-i râhat-cüya haqqâ âyet-i rahmetdür ol
Gerçi âgyâra kazâ-yı âsmânîdür haţuñ
- 5 Âşiyân-sâz olup anda n'ola feryâd eylese
Bülbül-i cânuñ müferrihgülsitânîdur haţuñ
- 6 N'ola râh-ı 'ışka girse *Nergisî* bî-vehm ü bāk
Çün anuñ haţ-ı emânı hırz-ı cânîdür haţuñ

13
[KY 45a]

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Hârlar zabt eylemiş tahtını sultân-ı gülüñ
Zâğlar tutmuş dirîğa cāygâhın bülbülüñ
- 2 Kimse yok bezm-i çemende zevk-ı şādî ber-ţaraf
Lâle çekmiş ayağın devri perişân sünbülüñ
- 3 Mün'adim esbâb-ı 'işret bezm-i 'âlem bî-meze
Şevki yok erbâb-ı tab' uñ keyfî yok cām-ı mülüñ
- 4 Rişte-i cāna şarılmış piç piç olmuş yine
Bir tarafından târ-ı zülfüñ bir tarafından kākülüñ
- 5 Yoluna cân vir diseñ 'uşşâka görseñ serverâ
*Nergisî*ves imtişâl eyler mi emre bir kuluñ

14

[KY 45a]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Hārılar dāmānına yüz yirde şarılmış gülün
Cāme-i şabrı niçe şad pāre olmaz bülbülün
- 2 Menba'-ı 'işret 'ayān her gūşesinde gülşenün
Çeşme-i hikmet revān her lūlesinden sünbülün
- 3 Gülşen-i rüyında öpsek geh ruḥın geh leblerin
Bir şafāsın eylesek devr-i gülün bezm-i mülün
- 4 Sen gezersin bāğda aḡyār ile lāyık mıdur
Böyle mevsimde yata zindān-ı ğamda ben ḡuluñ
- 5 Halk-ı 'ālem sünbül ü reyhāna māyildür veli
Cümleden a' lā görindi *Nergisī* terkākülün

15

[KY 33a; NH:381, 1. ve 2. beyitler); U:168-169, 1. ve 2. beyitler]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ben elemde meclis-i aḡyārda cānān ise
Dil giriftār-ı belā zindāna düşdi cān ise
- 2 Hiç ḡatār-ı şevḡ geçmez şāh-rāh-ı sīneden
Ṭuramaz işler kārban-ı miḡnet ü aḡzān ise
- 3 Ḳalmadı cāndan eşer ālām-ı fūrḡat ber-ḡarār
Biz tamām olduḡ tamām olmaz ğam-ı hicrān ise
- 4 Dilde fikr-i devr-i sāḡar ārzū-yı 'ıyş u nūş
Başda ḡayd-ı ḡahr-i devr-i ḡarḡ-ı ser-gerdān ise
- 5 Sāḡar-ı zerrīn-i 'işret fikrin eyler *Nergisī*
Çoḡ görür köhne sifāli sākī-i devrān ise

16

[B 66a; U:131]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ey felek ey bī-terahḡum cevr ü 'udvān tā-be-key
Hiç dükenmez mi ḡamuñ bu derd ü aḡzān tā-be-key

Şiir Mecmûalarında Nergisî'nin Türkçe Gazelleri Ve Bu Gazeller Üzerine Bir
Değerlendirme

- 2 Hiç nesîm-i şubh-ı vaşl esmez mi gülzâr-ı dile
İmtidâd-ı şâm-ı bî-encâm-ı hicrân tâ-be-key
- 3 Seyle virdi hâşıl-ı 'ömrüm niçe bir²⁶ cüş ider
Nîl-i eşküñ bir qarârı yok mı tuğyân tâ-be-key
- 4 Niçe bir geh nazm u geh neşr ile keşf-i sūz-ı dil
Bu 'alevler şu' leler ey dâğ-ı pinhân tâ-be-key
- 5 Çāk-ı sînem olmada dâğ-ı derūna muṭṭasıl²⁷
Bu ta' addî cāna ey müjgān-ı cānān tâ-be-key
- 6 Fāriğ ol havf u recā-yı hecr ü vasl-ı yārdan
Nergisî bu kayd-ı fikr-i sūd u hüsran tâ-be-key

17

[KY 33a]

me' ulü mefā' ilü mefā' ilü fe' ulün

- 1 Bağ dîde-i 'ibretle biraz cünbiş-i yâri
Seyr eyle nedür feyz-i Hüdâ kudret-i yârî
- 2 Gözden geçirüp nüşha-i eyyâmı ser-â-pâ
Hüb añladı gâyetde gönül faşl-ı bahârı
- 3 Ağyâra naşîb oldı şafâsı mey-i vaşluñ
Devrân baña çekdürdi velî renc-i humârı
- 4 Bir dağı nazarın bulamaz nâdim olursuñ
Öldürme firâkuñla şehâ 'aşık-ı zarı
- 5 Biñ bülbül[i] var her gülün efgāna muḳayyed
Gel Nergisiyâ dinleyelüm şavt-ı hezârı

18

[MK3 77b; N:455, 1. beyit]

me' ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Āğüşa ebrveş çekebilsem o mâhumı
Tâ evc-i āsmāna atardum külâhumı

²⁶bir: pür **B**

²⁷**B**'de 5. ve 6. beyitler şu şekildedir:

Fāriğüz havf u recā-yı baħr-ı vaşl-ı yārdan
Geçdüñ 'âlemden hisâb-ı sūd u hüsran tâ-be-key

Nergisîdil-bersiz âdem bāğ-ı dehri n'eyesün
Böyle bî-hüde temâşâ-yı gülîstân tâ-be-key

- 2 Hep sūz-ı mihr-i tal' atıdur [iden] pür-fürüg
Tāk-ı bülend-i çarhda kandil-i āhumı
- 3 Zulmet-şikāf-ı hecr olur āh-ı şerāre-pāş
Yel mūmlarıyla kaṭ' iderin şimdi rāhumı
- 4 Mūmkin midür gedā-yı nazar-sīr sīr ola
Gözden şaķınurun şeh-i ' ālem-penāhumı
- 5 Sūz-ı derūn u şıdk-ı nefes müdde' ā yeter
Kāḍi-i ' aşk[a] sormamak olmaz güvāhumı
- 6 Ḥayrān idüm ḥaķire nedür bā' iş-i ' itāb²⁸
İhlāş imiş şuçum hele bildüm günāhumı
- 7 Naķd-i sūḥanla ' asker-i mażmūn-ı bī-ķıyās
Şāh-ı belāgatüm göre genc ü sipāhumı
- 8 Rīş-i sefidi şun' -ı bedi' i ider sefid
Hem-reng-i rüz ider şeb-i baḥt-ı siyāhumı
- 9 Bī-şübhe *Nergisî* bilürüm bana yār olur
Kendüme yār bileli ' avn-ı İlāh' umı

Sonuç

Klasik Türk edebiyatında daha çok münşiliği ile ön plana çıkan Nergisî; aynı zamanda şuara tezkirelerinde adı geçen, şiir mecmû'alarında şiirlerine yer verilen, Arapça, Farsça ve Türkçe şiirleri bulunan bir şairdir. Bazı biyografik kaynaklar onun bir divânının ya da şiir mecmû'asının olduğunu kaydetmiş, şiirlerinden örnekler vermişlerdir. Kendi mensur eserlerinde farklı nazım şekilleri ile yazılmış manzûmeleri bulunan Nergisî'nin mecmû'alarda da şiirleri ve özellikle gazelleri bulunmaktadır. Nergisî'nin şairlik yönünü tespiti açısından bu manzûmeler önem taşımaktadır.

Mecmualarda tespit edilen on sekiz Türkçe gazelden hareketle Nergisî'nin güçlü şiir dilinin, yüzyılın dil ve estetik özelliklerini yansıttığı söylenebilir. Yapı ve muhteva bakımından başarılı görünen bu gazellerdeki sınırlı Türkçe kelimelerin çoğunluğunu fiiller oluşturmaktadır. Arapça ve Farsça kelimeler; çoğu zaman üçlü, yer yer dördü beşli Farsça terkipler dikkat çekmektedir. Bu terkiplerle şair, anlam derinliği ve ritmik bir ifade biçimi ortaya koymaya çalışmıştır.

Nergisî, gazellerinde en çok fâ'ilâtün (2) fâ'ilün kalıbını tercih etmiş, Türkçe kelimelerde sıkça imalelere başvurmuştur. En fazlamürdef kafiyeye yer vermiş olan şair, yalnız bir gazelinde redif kullanmamış; ses ve söz tekrarları ile ahenkli bir söyleyiş ortaya koymuştur.

²⁸ "bā' iş nedür ' itāb" şeklindeki ibare vezin ve anlam gereği "nedür bā' iş-i ' itāb" olarak değiştirildi.

Şiir Mecmûalarında Nergisî'nin Türkçe Gazelleri Ve Bu Gazeller Üzerine Bir Değerlendirme

Âşıkânegazellerin yanında hikemî gazeller de yazmış olan Nergisî'nin, âşıkane gazellerinde de zaman zaman hikmetli söyleyişlereraştlanır.

Şiir mecmû'aları gün yüzüne çıktıkça Nergisî'nin şiirleri ve özellikle şairlik ölçütü olan gazelleri daha da artacak; şairliği hakkındaki sıhhatli değerlendirmeler de bundan sonra mümkün olacaktır.

Kaynakça

- Abdulkadiroğlu, Abdulkerim (hızl.) (1999). *İsmail Belîğ Nuhbetü'l-Âsâr li-zeyli Zübdetil-Eş'âr*. Ankara: AKMB Yay.
- Akbayar, Nuri (hızl.) (1996). *Mehmed Süreyyâ Sicill-i Osmanî*. C. 4. İstanbul: Tarih Vakfı Yay.
- Akün, Ömer Faruk (1997). "Nergisî". *İslam Ansiklopedisi*. C. 9. İstanbul: MEB Yay.
- Atik, Kayhan (1990). *Gazavât-ı Mesleme*. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Çaldak, Süleyman (1999). "Nergisî'nin Horos-nâme'si". *AÜ, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. S.13: 243-250.
- Çaldak, Süleyman (2006). "Nergisî". *İslam Ansiklopedisi*. C. 32. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 560-562.
- Çaldak, Süleyman (2010). *Nergisî ve Nihâlistân'ı*. İstanbul: Kesit Yay.
- Çaldak, Süleyman (2014). "Nergisî'nin Farsça Gazelleri", *UTEK'14 Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi*, Saraybosna, Bosna Hersek (23-25 Mayıs).
- Çelik, Nurten (2012). *Nergisî İksîr-i Sa'âdet (İnceleme-Metin-Dizin)*. Yüksek Lisans Tezi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Direkli, İbrahim (2013). *El-Akvâlü'l-Müselleme fi-Gazâvâtı'l-mesleme (Metin-Dizin)*. Yüksek Lisans Tezi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Faik Reşad (y.t.y). *Eslâf*, (hızl. Şemsettin Kutlu). İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.
- Habîb Efendi (1306). *Hatt ve Hattâtân*, İstanbul: Ebuzziya Matbaası.
- Haksever, Halil İbrahim (1995). *Eski Türk Edebiyatında Münşe'âtlar ve Nergisî'nin Münşe'âtı*. Doktora Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- İnal, İbnülemin Mahmud Kemâl (hızl.) (1928). *Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin Tuhfe-i Hattâtîn*. İstanbul.
- İpekten, Haluk (2001), *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, 4. Baskı, İstanbul: Dergah Yay.
- Kavruk, Hasan (1999). "Şeyhülislâm Yahyâ-Nergisî Münasebeti". *Journal of Turkish Studies*. V. 23, 135-144.

- Kılıç, Atabey (2008).”Aruz İmlâsı Üzerine Notlar”, *Turkish Studies*,Volume 3/6 Fall, 471-487.
- Kayabaşı, Bekir (hızl.) (1997). *Kaf-zâde Fâizî'nin Zübdetü'l-eş'âr'ı*. Doktora Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Oluk, Fahri (2007). “*El-vasfu'l-Kâmil fi-Ahvâli Veziri'l-Âdil*” Adlı Yazma Eserin *Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Özcan, Abdülkadir (hızl.) (1989). *Şeyhî Mehmed Efendi Vakayü'l-fuzalâ, (Şakâyk-ı Numaniyye ve Zeyilleri)*. C. III. İstanbul: Çağrı Yay.
- Paşagiç, Safvet Beg (1912). *Bosnjaci I Hercegovci u Islamskoj Knjizevnosti. Sarajevo*(Trc. Ş.B.). Nergisî. Yeni Mecmua. C.I. İstanbul 1917. 15.
- Selçuk, Bahir (2009). *Nergisî, Meşâku'l-'uşşâk (İnceleme-Metin)*. Erzurum: Salkımsöğüt Yay.
- Selçuk, Bahir (2013). *Nergisî Kânûnu'r-reşâd (Ahlâku's-Saltana Çevirisi)*. İstanbul: Kesit Yay.
- Selçuk, Bahir (2014). “Bir Şehir Medhiyesi: Nergisî'nin Saray Kasidesi”. *International Journal of Language Academy*. Volume 2/3 Autumn. 27/39.
- Selçuk, Bahir (2014). *Divan Şürinde Ahenk Unsurları Nefî Divanı Örneği*, Saarbrücken: Türkiye Alim Kitapları.
- Selçuk, Bahir, “Nergisî, Mehmed”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=310>, (E.T. 15.08.2014).
- Suyolcu-zâde Necîb Mehmed, *Devhatü'l-küttâb*, Fatih (Sül. Ktb.) No:4352.
- Uşşâkî-zâde Seyyid İbrahim Hasib. *Zeylu Zeyli's-şakâyk Hafid Ef. (Sül Ktb.)*, 242.
- Zavotçu, Gencay (hızl.)(2009). *Rizâ Tezkiresi (İnceleme-Metin)*. İstanbul: Sahhaflar Kitap Sarayı.

Mecmû'alar

- Mecmû'a, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, 3005.
- Mecmû'a, Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi, 13596, 79b.
- Mecmû'a-i Eş'âr, University of Michigan, İsl. Ms. 416, 2a-2b.
- Mecmû'a-i Eşâr, Milli Kütüphane, 06 Hk 3625, 65a.
- Mecmû'a-i Eşâr, Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 875, 23a.
- Mecmû'a-i Eşâr, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz FB 464.
- Mecmû'a, Süleymaniye Kütüphanesi, 34 Sü-Tarlan 77, 3b.
- Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâ'id, TDK A.390, 36a.